

De verscholen natuur van Varkensland

Varkensland is een minder bekend en bezocht natuurgebied in het noordelijk deel van het werkgebied van de Vogelwerkgroep Amsterdam. Het ligt in de gemeente Waterland, ingeklemd tussen de dorpen Broek in Waterland, Ipendam en Watergang. Dwars door het gebied loopt een hoogspanningslijn. Varkensland maakt deel uit van Natura 2000-gebied Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske.

Een bijzonder cultuurlandschap

Het hele gebied is gevormd door de Middeleeuwse ontginning van een voormalig hoogveengebied (ca. 800-1300 na Chr.). Door inklinking van het veen ten gevolge van ontwatering en door de zeespiegelstijging kwam het land onder zeeniveau te liggen. Door overstroming vanuit de voormalige Zuiderzee vond aanvoer van zout water plaats en afzetting van klei. Het gebied is daardoor lange tijd brak geweest. Vanwege de slechte afwatering van de gronden worden deze vooral als grasland gebruikt. Turfwinning heeft in de achttiende eeuw slechts op kleine schaal plaatsgevonden, vanwege het kleidek en slecht drogend zoutveen. De combinatie van turfwinning en uitbaggeren van sloten, om stukjes land of legakkers op te hogen en te bemesten, leidde tot verbreding van sloten en petgaten. Hierdoor ontstond een bijzonder cultuurlandschap, een door brede en smalle sloten doorsneden gebied van kleine en grote 'eilanden' met daarop verlande petgaten, zogenaamd vaarland.

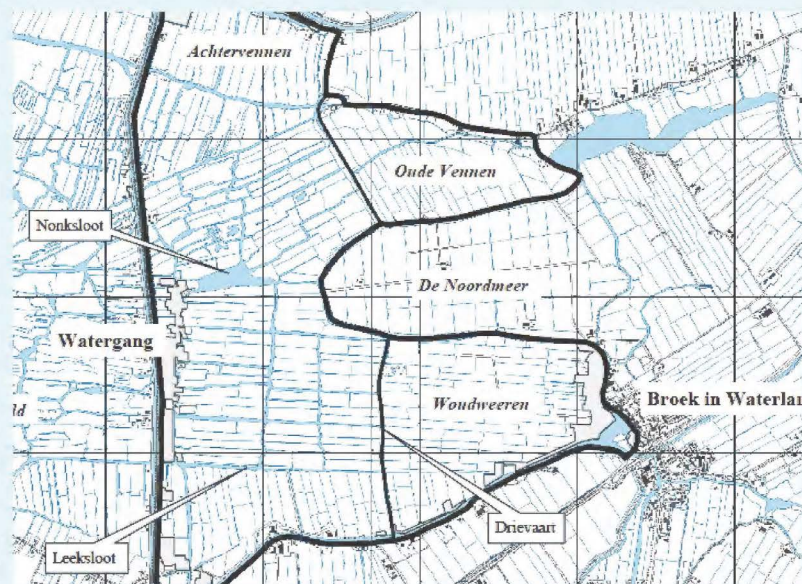

FOTO: FRANK VAN GROEN

In de vroege ochtend van 11 juni 2022 rustte een **Visarend** op een van de molentjes van Varkensland

Enkele gebruikte toponiemen in en bij Varkenland

Natura 2000

Het Natura 2000-gebied is onder meer aangewezen voor Roerdomp, Bruine Kiekendief, Kemphaan, Watersnip, Visdief, Snor en Rietzanger. Ook broeden er veel weidevogels als Grutto, Tureluur en Kievit. Watersnippers broeden tegenwoordig alleen nog maar in deelgebied Oostzanerveld. De Kemphaan is er als broedvogel helaas uitgestorven. Het Oostzanerveld en Twiske vallen onder het werkgebied van de vwg Zaanstreek. Het Twiske is meer een recreatiegebied, maar kent ook uitgestrekte natuurlijke zones. Net als Varkenland is het Oostzanerveld grotendeels eigendom van Staatsbosbeheer en een vaargebied met vele eilanden. Dwars door het Oostzanerveld loopt de spoorlijn van Zaandam naar Purmerend. Het Ilperveld wordt beheerd door Landschap Noord-Holland en ligt ook in onze vogelregio. Er is een bezoekerscentrum en je kan er kano's en fluisterbootjes huren om het gebied varend te verkennen.

Een verscholen natuurgebied

Een bezoekerscentrum en bootjesverhuur ontbreekt in Varkenland. Ook ligt het wat afgelegen en lijkt vanaf de randen behoorlijk onbereikbaar. Tussen Varkenland en het westelijker gelegen Ilperveld ligt het Noordhollandsch Kanaal en de provinciale weg naar IJpendam en Purmerend. Oostelijk tegen deze weg aangeplakt ligt het langgerekte dorp Watergang. Vanaf de zuidpunt van Watergang ligt net ten noorden van de Broekermeer een doodlopende ontsluitingsweg naar enkele boerderijen. Het zicht op het noordelijke deel van Varkenland is matig, door de oostelijke lintbebouwing van IJpendam. Dit deelgebied heet de Achtervennen en is grotendeels boerenland. Verder oostwaarts heb je wat beter zicht op Varkenland, met name op deelgebied Oude Venen, al is het vanwege boerderijen en broekbosjes ook hier behelpen. Westelijk van het dorp Broek in Waterland ligt

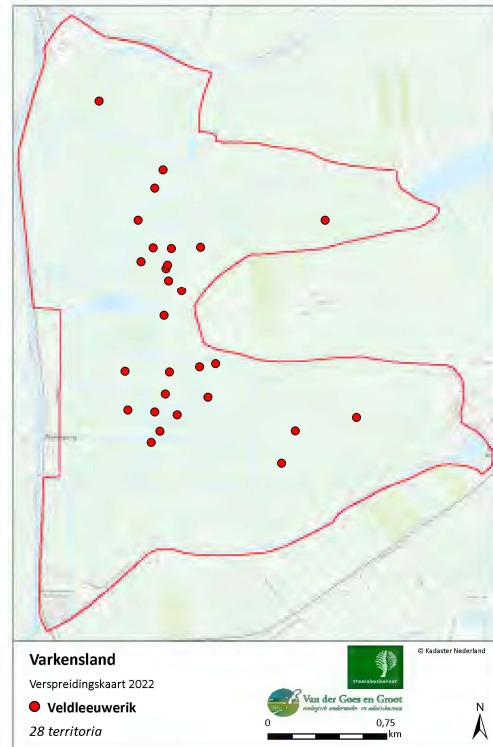
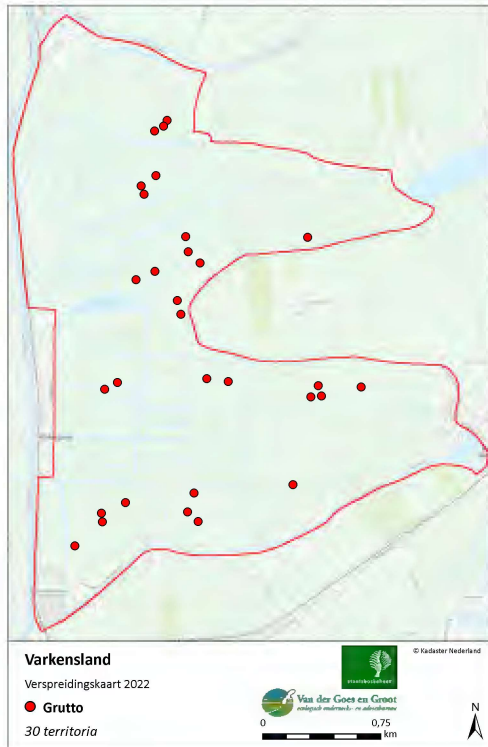

deelgebied Woudweeren, eerst een onderbemalen en intensief beheerd stuk grasland, daarachter pas het natuurgebied.

Te voet of per boot

Het makkelijkst kan je Varkensland te voet bezoeken. Er zijn enkele wandelpaden die zijn afgesloten in het broedseizoen van weidevogels, van 15 maart tot 15 juli. Zo loopt vanaf de zuidkant van Watergang een pad dwars door het gebied naar Broek in Waterland. Het laag gelegen poldertje de Noordmeer, even ten noordwesten van Broek, scheidt de Oude Vennen van de Woudweeren. De Noordmeer is met zijn relatief intensieve landbouw met hier en daar een maisveld voor vogelaars niet erg interessant. Minder bekend is dat het wandelpad over de dijk rond de Noordmeer een prima manier is om Varkensland te zien, alleen buiten het broedseizoen. Laarzen zijn wel aan te raden, vanwege de vaak natte en soms modderige graspaden. Een andere optie om met name de kern van Varkensland te bezoeken is per boot. Alleen op die manier kan je bij de wat moerassiger delen van het gebied komen. Als je zelf geen boot hebt is de enige optie het gebied per boot vanuit het bezoekerscentrum in het Ilperveld te bezoeken. Dat doet vrijwel niemand. Je moet de weg kennen en eerst 300 meter door het Noordhollands kanaal varen.

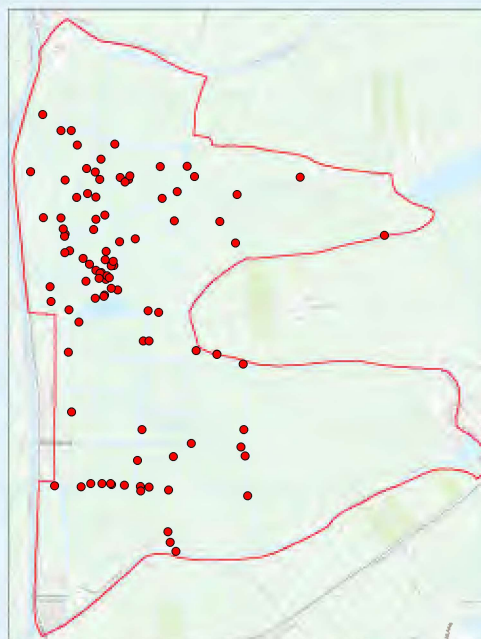
Dankzij een tiental inventarisaties van heel Varkensland de afgelopen decennia, in opdracht van de provincie Noord-Holland en Staatsbosbeheer, is de ontwikkeling van de broedvogelstand goed bekend. De laatste telling was in het voorjaar van 2022. Een mooie aanleiding om in De Gierzwaluw eens wat aandacht aan dit onbekende Amsterdamse gebied te besteden.

De tellingen

Varkensland is de afgelopen veertig jaar zoals gezegd tienmaal integraal op broedvogels onderzocht, volgens de bekende BMP-methode. Meestal werden vijf bezoeken aan het 678 ha grote gebied afgelegd. Een enkele keer waren er ook nachtrondes, meestal alleen bezoeken in de ochtend. De precieze grenzen zijn te zien op bijgaande verspreidingskaart(en).

De eerste twee vlakdekkende inventarisaties werden uitgevoerd in het kader van de PNI (Provinciale Natuur Informatie), in de periode 1990-1992 en in 1999, in 1999 door Jan-Jaap Spaargaren. In 2005 is het gebied in opdracht van Staatsbosbeheer door Romke Kleefstra van Sovon geteld. De daarop volgende zeven inventarisaties zijn uitgevoerd door Frank van Groen, in de jaren 2006, 2008, 2010, 2012, 2015, 2018 en vorig jaar, in 2022, zowel in opdracht

Varkensland

Verspreidingskaart 2022

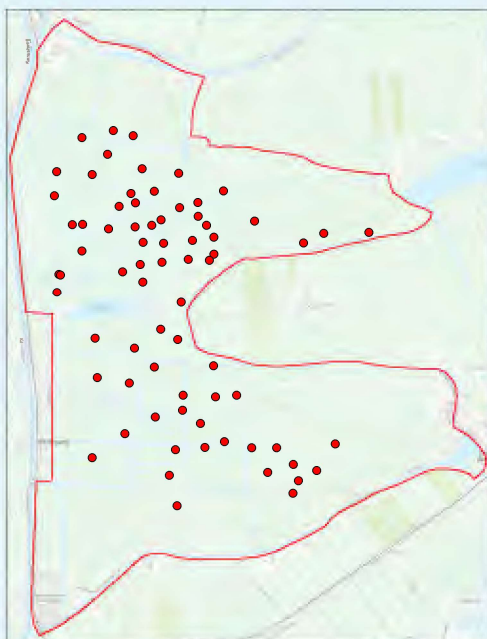
● Rietzanger

97 territoria

© Kadaster Nederland

0 0,75 km

Varkensland

Verspreidingskaart 2022

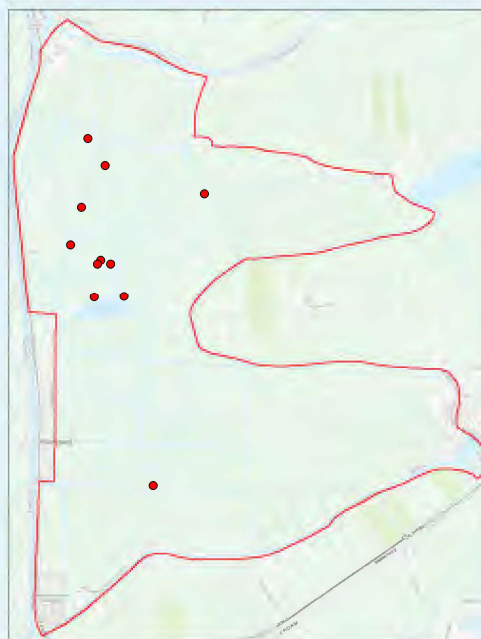
● Graspieper

73 territoria

© Kadaster Nederland

0 0,75 km

Varkensland

Verspreidingskaart 2022

● Blauwborst

11 territoria

© Kadaster Nederland

0 0,75 km

van Staatsbosbeheer, onder meer in het kader van SNL (Subsidieregeling Natuur en Landschap), als in opdracht van de Provincie Noord-Holland in het kader van vlakdekkende tellingen van 23 soorten weidevogels (2006 en 2012). Dat was ook het geval in 2022. Op eigen initiatief zijn in 2022 ook de meeste andere soorten mee gekarteerd. Algemene soorten als Wilde Eend, Meerkoet, Houtduif, Koolmees en Winterkoning werden meestal niet geteld. De resultaten van de tien inventarisaties zijn weergegeven in de tabel op pagina 34-35. Daarbij is aangegeven of een soort niet geteld is (ng) of dat geen enkele territorium kon worden vastgesteld (0).

In het totaal zijn in de loop der jaren **92 soorten broedvogels** vastgesteld

Alleen in 2008 en 2010 werd Varkensland op alle soorten broedvogels geïnventariseerd, in 2006 en 2012 alleen op weidevogels. In 2022 werden de getelde soorten binnen de grenzen van het hele gebied geïnventariseerd (678 ha), net als bij de twee eerste PNI-inventarisaties. In de andere

jaren werd een wisselend aantal erven aan de randen van het gebied meestal niet meegenomen. Mede daardoor is het aantal territoria van een aantal bos- en struweelvogels en ervogels in 2022 relatief hoog. In 2015 en 2018 werden respectievelijk slechts 473 ha en 470 ha geïnventariseerd op broedvogels. Zo werden in die jaren de Achtervennen in het noorden van Varkensland niet geteld, net als enkele percelen aan de west-, zuid- en zuidwestrand en een onderbemalen gebied direct ten westen van Broek in Waterland. Al deze percelen kennen over het algemeen lage dichtheden aan weidevogels.

Resultaten

In het totaal zijn in de loop der jaren 92 soorten broedvogels vastgesteld, inclusief Soepgans en Soepeend. In 2010 en 2012, toen alle soorten geteld werden, ging het om zo'n zeventig verschillende soorten broedvogels. Dat is best een redelijk aantal, dankzij de gevarieerdheid van het gebied. Naar zijn aard is Varkensland vooral van belang voor weidevogels, watervogels en moerasvogels, maar in de bosjes en op de erven is ook plaats voor een aantal bos- en struweelvogels en vogels van erven en bebouwing. In de jaren negentig waren nog kolonievogels als Kokmeeuw en Visdief aanwezig. Die zijn helaas verdwenen, op een enkel paartje Visdief na wellicht. Begin jaren negentig was er nog een territorium van Zwarte Stern. Tegenwoordig komt dit bijzondere moerassterntje nergens meer boven het Noordzeekanaal voor als broedvogel.

Watervogels

Deze groep doet het goed in Varkensland, met name vanwege de toename van ganzen sinds de eeuwwisseling. Recent zijn met name de Canadese Ganzen weer afgenomen. De Nijlgans bereikte in 2020 een recordstand. Bergeend, Krakeend en Slobeend doen het nog steeds goed, terwijl de Kuifeend recent is afgenomen.

In Varkensland is het aantal territoria van weidevogels sinds begin jaren negentig met een factor drie afgenomen.

Weidevogels

Deze groep is in alle jaren geteld, zodat we het aantal vastgestelde soorten en het aantal territoria goed kunnen vergelijken. Het aantal soorten is wat teruggelopen. Zo is de

Kemphaan alleen begin jaren negentig nog vastgesteld als broedvogel, daarna verdwenen. Na 2005 hield ook de Watersnip het voor gezien.

Het aantal territoria van weidevogels is sinds begin jaren negentig met een factor drie afgenomen. Zo slonk de gruttostand van 200 territoria begin jaren negentig tot slechts 30 in 2022. Ook Scholekster, Kievit en Tureluur bereikten in 2022 hun laagste stand sinds 1990. De Veldleeuwerik neemt iets af, maar lijkt zich vooralsnog te handhaven. Dat is bijzonder, want in de wijde omgeving broeden niet zoveel Veldleeuweriken als in Varkensland.

Positieve uitzondering is de Graspieper. Dit kleine bruine vogeltje bereikte in 2022 met 73 territoria een recordstand. De Gele Kwikstaart komt met slechts enkele territoria voor. De steltlopers Kluut en Kleine Plevier zijn pioniervogels die geregeld van plasdrasjes in het gebied gebruik maken.

Moerasvogels

Omdat Varkensland deel uitmaakt van een Natura 2000-gebied dat mede voor moerasvogels als Roerdomp, Snor en Rietzanger is aangewezen, is dit een beleidsrelevante groep. Alle drie de soorten hebben de wind tegenwoordig in de rug. Voor Snor en Rietzanger komt dat vooral door nattere omstandigheden in het overwinteringsgebied in Afrika. Voldoende geschikt broedhabitat is natuurlijk ook van belang. Beide soorten bereikten in 2022 een recordstand, net als de Blauwborst. Dat het aantal territoria nog hoger had kunnen zijn geeft de meer stabiele stand van Kleine Karekiet en Rietgors aan. Wanneer meer overjarig riet blijft staan zouden Snor en Rietzanger nog verder kunnen toenemen. Ook de Bruine Kiekendief kan dan met meer territoria vertegenwoordigd zijn.

FOTO: FRANK VAN GROEN

Zingende **Snor** in een pitrusveld

Vreemd is het ontbreken van territoria van Koekoek de laatste jaren. In de jaren negentig waren er nog vijf territoria en je zou zeggen, potentiële waardvogels genoeg. Het Baardmannetje is waarschijnlijk onderteld. Met een streng interpretatiecriterium en maar weinig bezoeken voldoen de verzamelde waarnemingen van deze fraaie rietvogel dikwijls niet aan de regels voor het vaststellen van een geldig territorium. Erg bijzonder was de aanwezigheid van een territorium van Kleinst Waterhoen in 2008. De vogel zat destijds in een met waterbies begroeid plasdrasperceel. Het instellen van dergelijke plasdraspercelen op een aantal plekken kan het Kleinst Waterhoen - maar ook een soort als Porseleinhoen - verleiden Varkensland als broedgebied uit te kiezen.

Vogels van erven, struwelen en bos

Deze groep leeft meer aan de randen van het gebied, op erven en in kleine moerasbosjes gedomineerd door berken. Veel soorten werden niet in alle jaren geteld, en vaak niet in het hele gebied. Daarom moeten de resultaten van de tellingen met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Ook roofvogels vallen onder deze groep. De Buizerd is sinds begin jaren negentig duidelijk toegenomen en bereikte in 2022 met zeven territoria een recordstand. Sinds 2005 weet ook de Havik elk jaar wel ergens een plekje te vinden. Holenduif, Zwartkop, Boomkruiper, Vink en Putter lijken toegenomen, maar dat kan deels te maken hebben met het meenemen van meer erven in 2022, al sluit de toename goed aan bij de positieve landelijke trend van deze soorten. Ook meer van struweelzones afhankelijke soorten als Fazant en Bosrietzanger zijn toegenomen.

Bijzondere waarnemingen in 2022

De inventarisatie van 2022 leverde een aantal bijzondere waarnemingen op. Op 26 april zat midden in het gebied een Kraanvogel, wel met een manke vleugel. Waarschijnlijk was de vogel gewond na een aanvaring met de hoogspanningslijn. Dit dwars door het gebied lopende obstakel levert vaker slachtoffers op. Zo verongelukte destijds een in het Ilperveld

FOTO: FRANK VAN GROEN

Varkensland bestaat vooral uit vochtige weilanden, rietkragen en sloten

gezenderde Roerdomp na een aanvaring met de hoogspanningslijn in mistige omstandigheden. Op 12 mei 2022 vloog een luid roepende Bijeneter tijdens de telling in noordoostelijke richting over het gebied. Intrigerend vond ik de aanwezigheid van een Visarend op 11 juni. De vogel was de hele dag aanwezig, rustte geregeld op de karakteristieke molentjes en foerageerde boven de brede watergangen. Zou deze magnifieke roofvogel ooit in de Amsterdamse regio gaan broeden?

BMP-plots en andere broedvogels

Na een oproep van Sovon tot het tellen van broedvogels in Varkensland worden er sinds 2008 jaarlijks twee BMP-plots geteld. Deze gebiedjes worden veel vaker dan vijf maal bezocht, soms wel twintig keer in een seizoen en met de hand geclusterd, dus zijn de resultaten niet helemaal te vergelijken met de vlakdekkende tellingen. René Vos telt centraal zuidelijk een plot dat voornamelijk weiland en sloten omvat. Nico Dekker telt iets noordelijker een BMP-plot dat vooral uit moeras bestaat. In dit laatste gebied zijn aanvullend ook enkele andere soorten vastgesteld, met name een territorium van Bontbekplevier in 2019 en heel bijzonder een territorium van Purperreiger en Velduil in 2020. In 2019 en 2020 was een nestpaal bij Watergang door een paartje Ooievaars bezet, zonder broedsucces, overigens net buiten de telgrenzen. Na het plaatsen van een camera aan de rand van het nest keerden de vogels in 2021 niet terug.

Kansen voor beheer

Na een mislukt experiment met een Staatsbosbeheerboerderij in de vorige eeuw voeren lokale boeren een groot deel van het beheer uit. Dat bestaat voor het grootste deel uit relatief extensieve beweiding met mestvee en schapen. Hier en

NATURA2000-GEBIED

Nederland en andere EU-landen hebben in overleg met de Europese Commissie speciale **beschermingszones** aangewezen, de zogenaamde Natura 2000-gebieden. Alle voormalige Vogelrichtlijngebieden zijn Natura 2000-gebieden geworden, net als de Habitatrichtlijngebieden. Een flink aantal gebieden is zowel voor vogels als voor habitattypen aangewezen. Varkensland is deel van één van de 162 Natura 2000-gebieden die Nederland rijk is. Deze gebieden kennen een strikt **beschermingskader** dat in Nederland is verankerd in de Wet natuur**bescherming** uit 2017.

Elk project in of bij een Natura 2000- gebied dat mogelijk een negatief effect kan hebben op de natuurwaarden waar het gebied voor is aanwezig dient getoetst te worden. Als uit deze toetsing blijkt dat een plan (mogelijk) significante negatieve gevolgen heeft, vindt de vergunningaanvraag plaats via een 'passende beoordeling'. Daarbij moeten ook cumulatieve effecten zijn meegenomen. Alleen als uit de passende beoordeling met zekerheid blijkt dat geen significante gevolgen zullen optreden, of als het gaat om activiteiten met een groot openbaar belang en waarvoor geen alternatieven zijn, wordt vergunning verleend. Als uit de toetsing blijkt dat een activiteit negatieve gevolgen kan hebben die niet significant zijn, beoordeelt het bevoegd gezag of deze negatieve gevolgen aanvaardbaar zijn.

Ook projecten buiten het Natura 2000-netwerk met mogelijk negatieve gevolgen binnen het netwerk moeten getoetst worden. Een bijzondere vorm van externe werking is de (extra) uitstoot van stikstof door een project die kan neerslaan binnen Natura 2000-gebieden en daar voor schade kan zorgen.

FOTO: THOMAS KRUIDER

In 2022 zijn in Varkensland 3 territoria van **Gele Kwikstaart** geteld

daar worden percelen ook als hooiland beheerd. Het vee verschijnt in de loop van mei in het gebied. Niet ideaal, dan zijn nog niet alle nesten van weidevogels uitgekomen. Soms werden daarom nestbeschermers boven gevonden nesten geplaatst. De percelen direct ten westen van Broek in Waterland zijn sterk onderbemalen en worden al in mei gemaaid. Hier zitten vrijwel geen weidevogels. Enkele veenmosrietlandjes, waar het Natura 2000-gebied mede voor is aangewezen, werden middels sloten geïsoleerd van bemest boerenland. In enkele gevallen gebeurde dit helaas wel ten koste van het oppervlak van deze bijzondere terreintjes, en niet ten koste van bemest grasland wat ook had gekund. Rietlanden worden soms in de winter wel gemaaid, soms niet, of in mindere mate. Dat maakt nogal wat uit voor het aantal rietvogels dat hier gebruik van kan maken.

In 2016 of 2017 zijn twee bosjes langs de Drievaart gekapt, met het idee predatoren van weidevogels op afstand te houden. Deze noord-zuid lopende brede watergang scheidt de Woudweeren van de rest van Varkensland. Voor de Buizerd maakt dat niet uit. Die broedt gewoon op oude kraaiennesten in de hoogspanningsmasten. De afgelopen jaren is aan de zuidzijde van Watergang een nieuw woonwijkje verschenen. Na de toename van ganzen worden deze vogels nu sterk vervolgd. De nesten van Grauwe Ganzen worden in het cen-

trale deel van Varkensland verstoord. Soepganzen en ook Grote- en Kleine Canadese Ganzen zijn de laatste jaren in aantal sterk afgenomen, waarschijnlijk door gericht afschot.

Boerenbelang versus natuurbelang

Net als in veel natuurgebieden die door boeren worden beheerd worden boerenbelangen tegen natuurbelangen afgewogen. Geld speelt daarin een grote rol. Vaak worden daarom gewenste natuurdoelen niet bereikt. De boeren klagen, want altijd maar weer worden ze in hun ogen beperkt in hun vrijheid, om als ondernemers een gebied winstgevend te beheren. Idealiter wordt een natuurgebied maar matig of vrijwel niet bemest, met mest met een hoge component organisch materiaal, en niet in de buurt van sloten.

Volgens Europese regels, waar ook Nederland mee heeft ingestemd, mag er vanaf 1 maart 2023 niet meer bemest worden in een bufferstrook van drie meter langs sloten. Ook mag daar geen gebruik meer worden gemaakt van landbouwgif. In ecologisch gevoelige waterlopen geldt zelfs een bufferzone van vijf meter. Ik ben benieuwd of lokale Nederlandse overheden streng gaan toezien op het handhaven van deze norm.

Daarnaast heeft hooilandbeheer de voorkeur. Maaimachines naar de eilanden krijgen en het maaisel afvoeren is echter duurder dan het inzetten van een paar koeien. Vanwege de hoge waterstand trappen koeien de vochtige percelen vaak open met stagnatie van regenwater en opslag van pitrus tot gevolg. De boeren willen het liefst hun mestvee zo snel mogelijk naar buiten, dat scheelt kosten voor voer, maar vormt een risico voor broedende weidevogels. Op sommige eilandpercelen is de veenbodem zo sterk ingeklonken dat ze zonder onderbemaling zouden veranderen in moeras. Vaak zitten op dergelijke veelal met Pitrus begroeide percelen nauwelijks nog weidevogels. Voor Kieviten is korte vegetatie belangrijk, en het Pitrus ontnemt de vogels zicht op hun omgeving. Omzetting naar moeras zou de vogelrijkdom hier enorm verhogen.

FOTO: ZEYNEL CEBECI

Dertig jaar geleden broedden er nog **Kemphanen** in Varkensland

Kansen voor weide- en moerasvogels?

Met een uitgekiend beheer zou Varkensland nog belangrijker kunnen zijn voor doelsoorten als weidevogels en moerasvogels. Boeren zullen zich met hand en tand verzetten. Zij hebben grasland voor hun koeien nodig en moeten toch ergens hun overtollige mest kwijt. Mest afvoeren als afval kost geld, maar daar zal men toch aan moeten geloven nu de derogatie door Europa terecht is ingetrokken. Een drastische inkrimping van de veestapel en daarmee terugdringing van vervuiling met overmatige bemesting in het veenweidegebied zal de waterkwaliteit er positief beïnvloeden en kan de kansen doen keren voor de meer kritische weidevogels. Wie weet keert ook de extreem zeldzaam geworden Kemphaan dan nog eens terug.

Telresultaten Varkensland ng=niet geteld, 0=nul territoria

	90-92	1999	2005	2006	2008	2010	2012	2015	2018	2022
1 Fuut	12	6	11	ng	6	6	ng	5	ng	9
2 Roerdomp	2	0	2	ng	2	2	ng	0	1	3
3 Blauwe Reiger	3	0	0	ng	0	0	ng	0	0	1
4 Knobbelzwaan	2	6	5	11	10	7	5	3	4	4
5 Grauwe Gans	0	2	12	ng	38	95	ng	158	125	91
6 Soepgans	0	0	ng	ng	22	36	gn	35	4	2
7 Grote Canadese Gans	0	0	2	ng	2	6	ng	3	9	1
8 Kleine Canadese Gans	0	0	0	ng	4	7	ng	64	96	13
9 Brandgans	0	0	0	ng	1	0	ng	2	3	1
10 Nijlgans	0	2	4	ng	5	15	ng	17	19	20
11 Bergeend	5	8	15	16	19	26	20	27	19	23
12 Carolina-eend	0	0	0	ng	0	1	ng	0	0	0
13 Krakeend	16	29	36	63	73	76	110	94	90	103
14 Wintertaling	9	2	0	1	0	0	0	2	4	4
15 Wilde eend	ng	ng	ng	ng	234	278	ng	ng	ng	ng
16 Soepeend	ng	ng	ng	ng	ng	25	ng	ng	ng	ng
17 Zomertaling	4	1	1	3	2	0	0	1	2	0
18 Slobeend	26	14	19	25	21	14	19	21	22	21
19 Tafeleend	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0
20 Kuifeend	6	6	9	6	12	10	14	15	10	5
21 Bruine Kiekendief	1	1	1	ng	1	3	ng	1	1	1
22 Havik	0	0	1	ng	1	1	ng	1	0	1
23 Buizerd	1	3	6	ng	4	5	ng	3	4	7
24 Torenavalk	2	1	1	ng	2	3	ng	1	0	1
25 Fazant	ng	ng	ng	ng	14	15	ng	ng	ng	21
26 Waterral	1	0	5	ng	3	1	ng	0	ng	1
27 Porseleinhoen	1	0	2	ng	0	0	ng	ng	ng	ng
28 Kleinst Waterhoen	0	0	0	ng	1	0	0	0	0	0
29 Waterhoen	ng	ng	18	ng	35	25	ng	5	ng	14
30 Meerkoet	ng	ng	ng	ng	122	108	ng	67	ng	ng
31 Scholekster	95	33	50	44	39	44	39	41	27	15
32 Kluit	11	0	0	0	0	0	0	1	8	4
33 Kleine Plevier	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0
34 Kievit	181	233	111	148	172	126	100	91	49	45
35 Kempfaan	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36 Watersnip	4	3	4	0	0	0	0	0	0	0
37 Grutto	200	171	93	109	105	99	93	63	60	30
38 Wulp	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0
39 Tureluur	49	51	43	36	43	51	49	39	39	31
40 Kokmeeuw	70	73	0	0	0	0	0	0	0	0
41 Kleine Mantelmeeuw	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
42 Visdief	244	19	0	0	0	2	0	1	1	0
43 Zwarte Stern	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
44 Holenduif	1	2	0	ng	1	1	ng	ng	ng	8
45 Houtduif	ng	ng	ng	ng	13	11	ng	ng	ng	ng
46 Turkse Tortel	ng	ng	0	ng	3	4	ng	ng	ng	ng
47 Koekoek	5	5	4	ng	3	1	ng	0	ng	0

	90-92	1999	2005	2006	2008	2010	2012	2015	2018	2022
48	Ransuil	1	0	1	ng	1	2	ng	ng	ng
49	Gierzwaluw	ng	ng	ng	ng	ng	ng	ng	ng	1
50	Grote Bonte Specht	0	1	1	ng	2	3	ng	2	2
51	Veldleeuwrik	67	25	70	46	42	39	30	34	29
52	Boerenzwaluw	ng	ng	ng	ng	5	8	ng	ng	7
53	Huiszwaluw	ng	ng	ng	ng	ng	ng	ng	ng	14
54	Graspieper	30	25	41	40	53	46	30	32	50
55	Gele Kwikstaart	4	5	1	1	1	2	0	3	3
56	Witte Kwikstaart	ng	ng	ng	ng	9	6	ng	9	ng
57	Winterkoning	ng	ng	ng	ng	36	21	ng	ng	ng
58	Heggenmus	ng	ng	ng	ng	12	7	ng	0	ng
59	Roodborst	ng	ng	ng	ng	0	1	ng	ng	2
60	Blauwborst	0	0	9	ng	8	4	ng	7	ng
61	Merel	ng	ng	ng	ng	28	25	ng	ng	ng
62	Zanglijster	0	0	0	ng	1	0	ng	0	ng
63	Snor	1	1	2	ng	1	1	ng	1	ng
64	Rietzanger	44	50	81	ng	74	85	ng	34	ng
65	Bosrietzanger	0	4	11	ng	7	3	ng	3	ng
66	Kleine Karekiet	104	57	116	ng	122	124	ng	37	ng
67	Spotvogel	1	9	3	ng	6	3	ng	0	ng
68	Braamsluiper	0	0	2	ng	0	0	ng	0	ng
69	Grasmus	0	1	13	ng	4	5	ng	2	ng
70	Tuinfluitier	4	7	ng	ng	14	18	ng	8	ng
71	Zwartkop	0	3	3	ng	5	4	ng	6	ng
72	Tijftjaf	2	7	ng	ng	5	11	ng	ng	ng
73	Fitis	ng	ng	ng	ng	48	47	ng	ng	ng
74	Vuurgoudhaan	0	0	0	ng	0	1	ng	0	0
75	Grauwe Vliegenvanger	0	0	0	ng	2	0	ng	3	ng
76	Baardman	0	1	1	ng	0	1	ng	0	ng
77	Staartmees	0	0	0	ng	1	1	ng	0	ng
78	Pimpelmees	ng	ng	0	ng	8	8	ng	ng	ng
79	Koolmees	ng	ng	ng	ng	19	17	ng	ng	ng
80	Boomkruiper	0	3	0	ng	0	1	ng	0	ng
81	Gaai	ng	ng	0	ng	1	2	ng	ng	0
82	Ekster	ng	ng	1	ng	3	5	ng	ng	1
83	Kauw	ng	ng	ng	ng	0	2	ng	0	ng
84	Zwarte Kraai	ng	ng	8	ng	12	10	ng	ng	3
85	Spreeuw	ng	ng	ng	ng	12	17	ng	ng	ng
86	Huismus	ng	ng	ng	ng	19	15	ng	0	ng
87	Ringmus	ng	ng	0	ng	2	5	ng	0	ng
88	Vink	ng	ng	ng	ng	17	19	ng	ng	ng
89	Groenling	ng	ng	2	ng	2	8	ng	3	ng
90	Putter	0	8	1	ng	7	8	ng	7	ng
91	Kneu	ng	ng	5	ng	2	0	ng	1	ng
92	Rietgors	24	31	62	ng	33	34	ng	20	ng
	Aantal territoria	1242	910	895	549	1638	1723	509	973	683
	Aantal soorten	39	40	48	14	70	71	11	44	27